

II. OSNOVNA ŠOLA CELJE

UČENCI Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA NA NAŠI ŠOLI

Avtorji:

Nika ZAGORC, 9. a
Sara ZMRZLAK, 9. b

Mentorja:

Mojca CESAR, spec. ped.
Tomaž KONČAN, prof. mat. in teh.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, 2010

II. OSNOVNA ŠOLA CELJE

UČENCI Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA NA NAŠI ŠOLI

Avtorji:

Nika ZAGORC, 9. a
Sara ZMRZLAK, 9. b

Mentorja:

Mojca CESAR, spec. ped.
Tomaž KONČAN, prof. mat. in teh.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, 2010

» Delaj z drugimi tako kot potrebujejo!«

Platonova etika

KAZALO

POVZETEK	5
1 UVOD	6
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	6
1.2 HIPOTEZE RAZISKOVALNE NALOGE	7
1.3 IZBIRA RAZISKOVALNIH METOD.....	7
2 AVTIZEM.....	8
2.1 GENETIKA IN OKOLJE	8
2.2 MOTNJE AVTISTIČNEGA SPEKTRA	9
2.2.1 OPREDELITEV	10
2.2.2 POGOSTNOST	10
2.2.3 TERAPEVTSKI PRISTOPI.....	11
2.2.4 POTREBE OTROK Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA	11
2.3 UČENCI S SAM NA VEČINSKI OSNOVNI ŠOLI.....	14
2.3.1 KAKO VPLIVAJO TEŽAVE NA OTROKE V ŠOLI	15
2.3.2 KLJUČ DO NAPREDOVANJA.....	16
2.4 TERAPIJE ZA ZDRAVLJENJE AVTIZMA	17
2.4.1 Terapija ABA	17
2.4.2 Delovna terapija	18
2.4.3 Dieta brez glutena in kazeina	19
2.4.4 Metoda PECS	19
2.4.5 Metoda TEACCH.....	19
2.4.6 Druge terapije.....	19
3 ASPERGERJEV SINDROM ALI VISOKOFUNKCIONALNI AVTIZEM.....	20
3.1 DIAGNOZA ASPERGERJEVEGA SINDROMA.....	22
3.1.1 AVSTRALSKA LESTVICA ZA ASPERGERJEV SINDROM (A.S.A.S.).....	23
4 OSREDNJI DEL.....	28
4.1 TEŽAVE V PROCESU RAZISKOVANJA	29
4.2 OPIS RAZISKOVALNIH REZULTATOV	29
4.2.1 PREDSTAVITEV REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA	30
4.2.2 SPLOŠNE UGOTOVITVE ANKETE.....	40
5 GNOSI.....	40
5.1 SMERNICE ZA OBRAVNAVO OTROK S SAM	41
6 ZAKLJUČEK	45
7 LITERATURA	46

POVZETEK

V raziskovalni nalogi preučujeva poznavanje, zaznavanje in odnos učencev naše šole do učencev z motnjami avtističnega spektra. Raziskujeva tudi, kako se z njimi posebej ukvarjajo učitelji naše šole. Pri tem smo anketirali učence od šestega do devetega razreda naše šole, ob tem pa načrtno uporabljali tudi plakat, ki prikazuje tipične vedenjske lastnosti otrok z motnjami avtističnega spektra.

Ker je naša šola še posebej nagnjena in odprta za delo s tovrstnimi učenci in tudi sicer z učenci s posebnimi potrebami, so bili rezultati raziskave v delu, ki govori o sprejetosti teh otrok, dokaj pozitivni, po drugi strani pa je samo poznavanje pojma avtizem slabo. Kot zelo dobrodošlo dopolnilo raziskave pa služi tudi skrbno zbrana teoretična podlaga, ki je prav tako predstavljena v nalogi.

1 UVOD

Avtizem je beseda, ki jo v zadnjem času velikokrat zasledimo v dnevnem časopisju in drugih medijih, osebe s potezami avtizma srečujemo v mnogih filmih, gledaliških in književnih delih, pa vendar o tem zelo malo vemo. Mnogi med nami bolje poznamo avtizem ravno po likih iz filmov (npr. Rain Man), kot pa iz strokovne literature. Ker pa so ljudje z avtizmom med nami, in niso le filmski liki, srečujemo jih vsakodnevno, ker so učenci z avtizmom tudi na naši šoli, je prav, da se o tej motnji podučimo.

V šolskem letu 2008/09 smo uspešno izdelale in predstavile raziskovalno nalogo o otrocih s posebnimi potrebami na naši šoli. Pri delu nas je še posebej zanimalo področje spektroatvističnih motenj (SAM). Tako smo se v letošnjem šolskem letu odločile nadaljevati in izdelati raziskovalno nalogo prav iz tega področja.

Moderni potrošniški način življenja, hitro menjavanje impulzov iz okolja, površni stiki med ljudmi, komunikacija, ki zahteva hitro reagiranje in razumevanje prenesenih pomenov, nedokončani stavki, namigi, komunikacija z mimiko, pogosta dvojnost pri izražanju čustev, telo govori nekaj drugega kot jezik, neiskrenost in podobno, so elementi vsakodnevnega življenja, ki ljudem s spektroatvistično motnjo povzročajo največ težav. In ravno ti ljudje nam lahko ponovno približajo svet iskrenosti, brez laži, pokažejo nam lahko pristne načine komuniciranja in vzbudijo v nas občutek, da ni pomembno samo hiteti, tekmovati in zmagovati za vsako ceno, ampak je pomembno tudi bivati drug z drugim v sožitju in se bogatiti z različnostjo.

Veliko nam lahko dajo, nas naučijo drugačnega pogleda na svet, obenem pa jim lahko mi ponudimo naše znanje in razumevanje sveta.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Glede na zgoraj zapisano smo si v raziskovalni nalogi zadale raziskati, v koliki meri na naši šoli prepoznavamo, sprejemamo in vključujemo učence s spektroatvistično motnjo? V kolikšni meri nam je poznan sam pojem avtizem, oziroma kolikšna je senzibilnost vseh na šoli? Ali sledimo in spremljamo sodobne ugotovitve in si želimo svet, kjer bomo vsi imeli enake možnosti za razvoj in uresničevanje vseh naših potreb? Tako nas je še posebej zanimalo:

- *Poznavanje pojma avtizem in lastnosti oseb z motnjami avtističnega spektra.*
- *Ali je delovanje šole usmerjeno v duhu sodelovanja oz. proti individualnosti?*
- *Ali so učenci senzibilni in opažajo oziroma razmišljajo o učencih, ki so drugačni?*

- *Ali učenci v svoji sredini prepoznajo učence z eno ali več lastnostmi SAM?*
- *Ali pozitivno sprejemajo, da so ti učenci vključeni v večinske osnovne šole brez prilagojenega programa?*
- *Kako ocenjujejo delo učiteljev na tem področju?*
- *Načrtovanje dela z učenci s posebnimi potrebami v prihodnje s strani strokovnih delavcev.*

Omenjena vprašanja predstavljajo le nekaj najpomembnejših, še zdaleč pa ne vseh. Zbrana so v osrednjem delu naloge. Z odgovori na ta vprašanja sva dobili dokaj realno sliko poznavanja pojma in prepoznavanja lastnosti, tipičnih za učence s spektroatvistično motnjo, dobili pa sva tudi sliko odnosa učencev naše šole do drugačnosti.

1.2 HIPOTEZE RAZISKOVALNE NALOGE

Hipoteze sva seveda postavljali za vsako vprašanje, predstavljeno v osrednjem delu, vendar na tem mestu izpostavljam le naslednje:

- *Učenci ne poznajo pojma avtizem.*
- *Učenci ne prepoznajo osnovnih značilnih vedenjskih lastnosti teh otrok.*
- *Učenci sprejemajo otroke s posebnimi potrebami na naši šoli.*
- *Učitelji so dovolj usposobljeni za prepoznavanje teh otrok.*

Hipoteze pri posameznih vprašanjih sva v osrednjem delu potrdili, ovrgli ali delno potrdili.

1.3 IZBIRA RAZISKOVALNIH METOD

Za izhodišče raziskovalne naloge sva pripravili anketni vprašalnik, ki je pravzaprav v dveh delih priložen na koncu tega dokumenta. Namenjen je bil učencem od šestega do devetega razreda naše šole. Tako sva anketirali skupno 204 učencev in učenk, od tega 48 šestošolcev, 44 sedmošolcev, 58 osmošolcev in 54 devetošolcev.

V okviru raziskovalne naloge sva se tudi aktivno vključili v mednarodni Comeniusov projekt GNOSI, ki ga učitelji naše šole izvajajo skupaj z njihovimi kolegi iz Romunije, Grčije in Cipra. Projekt je namenjen odkrivanju oblik in metod dela pri delu z otroki s posebnimi potrebami, ki bi jim omogočile popolno inkluzijo v šolski proces. Naša šola pa si je za svoje podpodročje izbrala ravno področje spektroatvističnih motenj. Tako je,

kot eden najbolj vidnih rezultatov nastal diagnostični plakat, ki učiteljem in učencem pomaga prepoznati nekatere tipične lastnosti učencev s spektroatističnimi motnjami. In prav ta plakat sva izbrali kot iztočnico drugega dela vprašalnika.

Predhodno sva poiskali tudi nekaj teoretičnih podlag in tehnik dela v kontekstu najine naloge.

2 AVTIZEM

Kaj povzroča avtizem na žalost nihče ne ve zanesljivo. Vsekakor so si strokovnjaki enotni, da ni samo enega vzroka, temveč je kombinacija več vzrokov. Splošno velja, da ga povzročajo abnormalnosti v strukturi ali funkciji možganov, kajti možganske slike kažejo razlike med otroki, ki to so, in ki to niso. Raziskovali so različna področja in našli ključno povezavo med tremi področji:

- dednost,
- zdravstveni problemi,
- genetika.

Ugotovili so, da:

- obstaja gensko nagnjenje,
- nekateri možganski zavoji so pri ljudeh z avtizmom drugačni,
- stopnja serotonina, prenašalca impulzov, je pri nekaterih avtistih povišana,
- nekatere osebe z avtizmom imajo biokemične in imunološke probleme.

Avtizem ni duševna bolezen. Avtizem ne povzročijo starši s slabo oziroma napačno vzgojo. Otroci z avtizmom niso otroci, ki so se odločili, da se bodo obnašali grdo, to niso neposlušni, nevzgojeni otroci. Avtizem je vseživljenjska možganska motnja, ki se ne preraste, lahko pa se v času razvoja zmanjša s pravilno obravnavo. Avtizem je spekter motenj.

2.1 GENETIKA IN OKOLJE

Raziskave so pokazale, da so mnogi otroci, pri katerih se razvije SAM, podedovali poškodovane gene svojih staršev.

Ti geni nato v razvoju otrok ne opravljajo svoje funkcije in ne naročajo, kako naj čim boljše nevtralizirajo in izločijo iz telesa potencialno strupene kemične snovi, kot so npr. aluminij, živo srebro, svinec in mnoge druge. Obdobje, v katerem živimo, je v

mногоčem nevarno našemu zdravju. Okolico zastrupljamo z različnimi strupi, prav tako je zastrupljena hrana, ki jo uživamo. Naše okolje, prostor v katerem živimo, nam postaja vedno bolj sovražen in škodljiv. Vse dni življenja smo izpostavljeni onesnaževanju iz vode, hrane in zraka (klor, pesticidi, odpadki kemičnih industrij, konzervansi, umetna barvila in drugi dodatki, izpušni plini ...).

K sreči smo ljudje večino teh strupov sposobni predelovati in izločati iz telesa oziroma nam v večini ne povzročajo težav. Če smo manj sposobni znebiti se teh odpadkov, se lahko sčasoma nakopičijo v našem telesu in končno dosežejo raven, ko začnejo posegati v normalni celični razvoj. Pri avtizmu se tako vedno pogosteje pojavlja vprašanje, kakšno je zdravstveno stanje celotnega organizma, ali je sposobno otrokovo telo odstraniti nezaželene kemične odpadke. Tako se v zadnjem času kot eden izmed vzrokov za avtizem omenja ravno zastrupljanje okolja.

2.2 MOTNJE AVTISTIČNEGA SPEKTRA

Spektroavtistične motnje ali motnje avtističnega spektra (SAM) so najhitreje naraščajoča razvojna motnja s podobno pogostostjo v svetu in v Sloveniji, motnja, ki jo lahko omilimo, ne znamo pa je ozdraviti. Glede vzrokov, ki do nje privedejo, je še vedno veliko neznanega. Zato je toliko bolj pomembno, da se vsi, ki nosijo odgovornost za delo na tem področju, povežejo in koordinirajo svoje aktivnosti. Zelo pomembna je čim bolj zgodnja diagnoza kot predpostavka za posebno terapevtsko obravnavo in za posebne izobraževane pristope v predšolskem in pozneje v šolskem obdobju. Učenje spretnosti za vsakodnevno učinkovito in čimbolj samostojno delovanje in socialno vključevanje naj bi se pri osebah s SAM nadaljevalo v odraslo obdobje in trajalo celo življenje.

Organizacija, ki skrbi za otroke s SAM in za njihove družine, je v vseh državah Zahodne Evrope in ZDA v izrazitem porastu. V Sloveniji smo bolj intenzivno začeli delati na tem področju leta 2005. Pred tem so se ti otroci obravnavali predvsem v okviru za vse otroke s posebnimi potrebami. Obstajali so posamezni poskusi posebne obravnave otrok s SAM, vendar praviloma nepovezani in brez potrebne podpore posamične politike.

Žal učenci z avtizmom še vedno nimajo svoje kategorije, pod katero bi bili vodeni kot otroci s posebnimi potrebami, in se jim dodatna strokovna pomoč v šoli dodeljuje v okviru drugih kategorij, kar pa je nestrokovno in zanje nesprejemljivo.

Problematika SAM je izrazito interdisciplinarna, zato brez hkratnega delovanja v okviru vsaj treh področij, ki jo najbolj neposredno zadevajo – zdravstva, šolstva in socialnega varstva – ne moremo pričakovati njenega celovitega reševanja, ki je v interesu otrok s SAM, njihovih staršev, strokovnjakov, ki jih obravnavajo, in celotne družbe.

2.2.1 OPREDELITEV

Spektroavtistične motnje (SAM) so kompleksne razvojne motnje, ki se kažejo predvsem kot kakovostno spremenjeno vedenje na področju socialne interakcije, besedne in nebesedne komunikacije in imaginacije. Sodijo med tako imenovane pervazivne motnje (PRM) z začetkom v obdobju malčka. Avtizem prizadene govor, socialne odzive, kretnje. V nasprotju s prepričanji pa veliko otrok z avtizmom vzpostavi očesni kontakt, pokaže naklonjenost, se nasmehne in se odziva na različne situacije.

Po zunanjem videzu se otroci z avtizmom ne razlikujejo od vrstnikov, se pa seveda močno razlikujejo po nekaterih oblikah vedenja, reagiranja in dojemanja sveta. Pri vsakem so značilnosti izražene drugače. Otroci se lahko do npr. prvega leta starosti razvijajo čisto normalno in se šele kasneje pojavijo nazadovanja v npr. socialnih kontaktih, razvoju govora ali neverbalni komunikaciji ... Avtizem se ponavadi diagnosticira šele pri treh letih.

Poleg avtizma vsebuje še Aspergerjev sindrom in pervazivno razvojno motnjo.. To so sindromi s kompleksno in heterogeno etiologijo in močno genetsko osnovo. Biološkega markerja zanje za zdaj še ne poznamo. Diagnostika SAM je kompleksen klinični proces, ki temelji na diagnostičnih kriterijih, opredeljenih v DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) in v MKB-10 (mednarodna klasifikacija bolezni).

2.2.2 POGOSTNOST

V zadnjih petnajstih letih se je pogostost otrok in mladostnikov s SAM izrazito zvišala. V začetku tega obdobja je veljalo, da je pogostnost 1–2 osebi s SAM na 1000, v zadnjem času pa se je ta številka povečala na 6/1000 v razvitem delu Evrope in ZDA. Tako pomenijo osebe s SAM enega najpomembnejših deležev v celotni skupini ljudi z motnjo v razvoju, ki jih je približno 3 % v celotni populaciji, SAM pa je tudi najhitreje naraščajoča razvojna motnja. Ob tem se je povečalo tako strokovno zanimanje kakor zanimanje staršev za zgodnjo in celostno terapevtsko obravnavo za posebne programe vzgoje in izobraževanja in za socialno podporo.

V Sloveniji smo na začetku organizirane in sistematične zdravstvene, izobraževalne in socialne skrbi za osebe s SAM. Pogostnost za zdaj ni znana. Veliko oseb s SAM je še vedno nediagnosticiranih. Ker so epidemiološke študije pokazale, da se pogostnost bistveno ne razlikuje med različnimi geografskimi oziroma socialnimi okolji, je pri nas najverjetneje podobna, kakor v drugih deželah. Torej bi po podatkih Statističnega urada RS o številu otrok do 18. leta (2004) pričakovali približno 3000 otrok in mladostnikov s SAM.

2.2.3 TERAPEVTSKI PRISTOPI

SAM so razvojne motnje, ki trajajo vse življenje. Zdravila zanje v klasičnem medicinskem svetu ne poznamo. Osnova današnjih terapevtskih pristopov je učenje komunikacije in socialno ustrežnejših vedenjskih vzorcev, njihov namen pa je, da bi bil otrok in pozneje odrasla oseba s SAM čimbolj samostojen in učinkovit v vsakodnevnem življenju. To lahko dosežemo samo z dovolj zgodnjo in intenzivno ter interdisciplinarno terapevtsko obravnavo. V predšolskem obdobju naj bi imel otrok s SAM najmanj 20 ur terapevtskih obravnav na teden.

Prva leta so najpomembnejša za otrokovo učenje, še posebej za otroke s posebnimi učnimi potrebami. Za otroke z motnjami avtističnega spektra je ključna zgodnja obravnava, ki skupaj s primernim učenjem in vodenjem pomaga razviti pomembne socialne, komunikacijske in igralne spretnosti, ki pomenijo osnovo za učenje v prihodnosti.

2.2.4 POTREBE OTROK Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA

Motnja avtističnega spektra je izraz, ki v svojem širšem pomenu zajema:

- avtizem,
- Aspergerjev sindrom,
- pervazivno razvojno motnjo,
- sindrom patološkega izogibanja zahtevam,
- semantično-pragmatično motnjo.

Gre za širok spekter potreb in zajema otroke s težavami različnih stopenj in različnih sposobnosti.

Področja, na katerih se pojavijo težave

Otroci imajo težave na treh glavnih področjih, ki jih imenujemo "triada primanjkljajev":

- komunikacija,
- socialna interakcija,
- domišljija in prilagodljivost mišljenja.

Težave pri komunikaciji

- pomanjkanje želje po kakršni koli komunikaciji,
- komuniciranje o potrebah,
- govorne motnje ali zapoznel razvoj govora,
- slaba neverbalna komunikacija, vključno z očesnim stikom, s kretnjami, z izražanjem, z govoricom telesa,
- dobre govorne sposobnosti, vendar brez socialne zavesti (nesposobnost začeti pogovor ali ga nadaljevati, govorjenje o izključno lastnih interesih, nesposobnost poslušati druge, prepričanje, da drugi ljudje vedo, o čem sami razmišljajo ...),
- pikolovski način govorjenja, ki je zelo dobeseden in kaže slabo razumevanje ali popolno nerazumevanje fraz in šal.

Težave pri vzpostavljanju socialnih stikov

- nobenih želja po interakciji z drugimi,
- zanimanje za druge zato, da bi zadovoljili svoje potrebe,
- mogoče ljubeznivi, ampak pod svojimi pogoji in ne vedno ob pravem času in na pravem mestu,
- pomanjkanje motivacije, da ustrežejo drugim,
- prijazni, vendar s čudnimi interakcijami,
- popolno nerazumevanje nenapisanih družbenih pravil,
- omejena interakcija zlasti z nepoznanimi ljudmi ali v neznanih okoliščinah.

Težave s pomanjkanjem domišljije in prilagodljivostjo mišljenja

- uporaba igrač in predmetov, neskladno z njihovim namenom – na primer vrtenje koles na avtomobilčku, namesto, da bi ga potiskali po tleh,

- nesposobnost igrati se ali pisati z uporabo domišljije,
- upiranje spremembam, na primer histerično jokanje, če gredo v šolo po drugi poti, ali razburjanje, če je nekaj drugače urejeno,
- igranje iste igrice znova in znova – včasih na podlagi filmskega ali televizijskega lika,
- brez težav učenje stvari na pamet, a brez razumevanja,
- nesposobnost videti stvari iz zornega kota drugih ljudi,
- strogo upoštevanje pravil in nerazumevanje izjem,
- omejena sposobnost predvidevanja, kaj se bo zgodilo, ali priklica oziroma ponovne uporabe preteklih izkušenj brez vizualnih znakov.

Druge težave

- senzorne težave (številni otroci bolj intenzivno zaznavajo različne zvoke, barve, strukture in okuse, kar jim lahko vzbudi zelo neprijetne občutke. Pogosto so bolj občutljivi na zvoke, ki se vsak dan ponavljajo v učilnicah, na primer drsanje stolov ob tla, zmotijo pa jih tudi zvoki, barve, strukture in vonji, ki jih drugi sploh ne opazijo),
- težave s spanjem (ko imajo določeno rutino, jo je zelo težko spremeniti),
- težave s prehranjevanjem (lahko so zelo občutljivi na določene strukture, ne želijo poskusiti nove hrane in tako naprej),
- težave z razvijanjem neodvisnosti,
- obsedenost z določenimi rituali ali vztrajanje pri njih,
- strahovi in fobije, lahko so tudi pred povsem vsakodnevnimi stvarmi, kot so oglasi, slike v knjigah, določene pesmi, jok majhnih otrok,
- slabo napredne motorične sposobnosti,
- slaba prostorska predstava,
- osredotočenje na nepomembne podrobnosti in nedojemanje širše slike, na primer opazovanje madeža na tleh, ko so sredi igre lovljenja,
- pomanjkanje občutka za lastno varnost ali varnost drugih, zaradi česar so zelo ranljivi,
- otroci z Aspergerjevim sindromom so pogosto nerodni in lahko imajo dispraksijo.

2.3 UČENCI S SAM NA VEČINSKI OSNOVNI ŠOLI

Učenci s SAM imajo težave pri neverbalni komunikaciji, ki je zelo pomembno področje. Nekateri se izogibajo očesnemu stiku, morda so zelo aktivni, mirni ali zatopljeni vase. Ne kažejo s prstom na stvari, da bi opozorili nanje in ne delijo svojih zanimanj z drugimi. Nekateri težko posnemajo zvoke ali kretnje ter jih ne razumejo.

Večina učencev z avtizmom ima zelo omejena zanimanja. Z njimi se ukvarjajo sami, pogosto na ponavljajoč način, zato se upirajo vključitvi drugega v igro ali druge dejavnosti in tudi sami ne iščejo družbe. Igra in delo običajno potekajo pod njihovimi pogoji.

Zavedati se moramo, da je posameznik s to razvojno motnjo najbolj pošten na svetu. On namreč ne razume, kaj je laž. Ne razume prispodob. Ne razume metafor. Otrok z avtizmom svet spremlja v detajlih in ga jemlje dobesedno. Tipičen otrok z avtizmom je tudi prepričan, da veste, kaj se mota v njegovih mislih. Zato ne ve, kaj bi vas vprašal, in ne ve, zakaj bi vam sploh odgovoril na vprašanje, saj vi po njegovem mnenju poznate odgovor.

Otroci z avtizmom imajo težave predvsem pri komunikaciji in socialni interakciji, težko sprejmejo spremembe, radi imajo rutino, vendar jih je večina povprečno ali celo nadpovprečno inteligentnih, a to težko pokažejo.

Očesni stik, ki je del naravne komunikacije, je večšina, ki je številni otroci s SAM ne razvijejo spontano.

Otrokom je lahko neugodno gledati v oči oziroma ne vedo kako dolgo naj gledajo. Poleg tega je zanje značilno slabo razumevanje govornice telesa in izrazov na obrazu. Ker pogosto nimajo vgrajene želje po zadovoljevanju drugih ljudi, ne razumejo, zakaj morajo nekaj narediti, česar sicer ne želijo.

Učenci s SAM včasih težko razumejo, da se bo nekaj zgodilo v bližnji prihodnosti. Mislijo, da če se nekaj ne dogaja v tem trenutku, se sploh ne bo zgodilo. Zato so razburjeni in pri nekaterih otrocih se nemir in nelagodje stopnjujeta do izbruha jeze ali agresivnega vedenja.

Učence je težko spodbuditi k dejavnostim, končanju nalog ali sledenju navodilom. Nekateri učenci zelo neradi poskušajo nove stvari, saj se ne znajo soočiti z napakami, ki jih bodo morda storili. Čeprav vedo, da se vsi ostali ukvarjajo z nalogo, sami ne bodo

želeli poskusiti.

Učenci z avtizmom imajo težave s pozornostjo v razredu. Nekateri ne vedo, kaj se v razredu od njih pričakuje. Ne vedo, da morajo poslušati učitelja, razen, če se jim to jasno pove. Morda mislijo, da učitelj govori drugim otrokom in ne njim. Mogoče ne vedo, kdaj morajo začeti in koliko morajo narediti. Prav tako morda ne razumejo učiteljevih navodil ali pa si težko zapomnijo zaporedje navodil. Ne učijo se s posnemanjem tako kot večina ostalih otrok.

Otroci s SAM razmišljajo togo, kar pomeni, da naučeno zelo težko prenesejo v druge podobne situacije. Ne razumejo, da imajo pravila različno stopnjo kršitev in obstajajo tolerance, zato ne vedo, zakaj so enkrat opozorjeni, drugič pa ne. Pogosto kažejo pomanjkanje domišljije. Težko dojemajo življenje z vidika drugega.

2.3.1 KAKO VPLIVAJO TEŽAVE NA OTROKE V ŠOLI

Posledice težav, s katerimi se otroci soočajo, so lahko:

- slabo razumevanje povedanega,
- razumevanje posameznih besed, ne pa tudi bolj kompleksnih pomenov, ki jih vsebujejo,
- slabo razvita sposobnost poslušanja in pozornosti,
- stalno odvrčanje pozornosti od namena dejavnosti,
- odločnost početi, kar sami želijo in ne, kar jih prosimo,
- nesposobnost deliti stvari z drugimi, vedno želijo, da je po njihovo,
- nesposobnost igrati se ali razumeti pravila igre,
- učenje na pamet, ne da bi razumeli, kaj so se naučili,
- pomanjkanje zavedanja drugih in tega, kako lahko na druge vplivajo s svojimi dejanji. Na primer stopijo na druge otroke, ne da bi opazili, zapirajo vrata tik pred drugimi, zmotijo igranje drugih,
- kazanje tesnobe s težko obvladljivim vedenjem,
- vztrajanje pri strogem upoštevanju pravil ali pri opravljanju stvari na določen način,
- kričanje v razredu ali pred skupino ljudi,
- pomanjkanje občutka za druge, na primer ne razumejo, zakaj ni prav, da mečejo pesek,
- obsedenost z določenimi temami pogovorov in

- govorjenja drugim, namesto pogovarjanja z njimi,
- razvijanje odvisnosti od določenih odraslih ali rutin,
- težave s posploševanjem naučenih spretnosti na druge situacije,
- vztrajanje, da so na začetku ali na koncu vrste, ali da sedijo na določenemu mestu na preprogi,
- razburjanje, če sami storijo napako, ali jo stori kdo drug,
- težave s sprejemanjem odločitev,
- težave, ko govorijo o nečem, kar se je zgodilo v preteklosti ali s postavljanjem sebe v namišljeno situacijo.

Vse naštetu je pogosto vzrok, da nimajo prijateljev, da se zelo malo otrok želi igrati z njimi, in da jih veliko otrok zavrača. Ker smo nekaj takšnih primerov opazile tudi same, se nam zdi še toliko pomembnejše ozaveščanje učencev o tej motnji.

2.3.2 KLJUČ DO NAPREDOVANJA

Vsak otrok je drugačen in ima različne potrebe. Namen zgornjega seznama je izboljšati zavedanje o težavah, ki jih lahko ima otrok z avtizmom in, ki lahko vplivajo na to, kako se uči in vede. Ključnega pomena pri nudenju dobre pomoči in omogočanju napredka, ko je to mogoče, je razumevanje posameznega otroka. Niti dva otroka z motnjami avtističnega spektra nista enaka.

Otroci z motnjami avtističnega spektra so pogosto zelo dobri pri naštevanju in urejanju števil. Z lahkoto se učijo na pamet, težavo pa imajo s prenosom matematike v vsakdanje življenje.

Ko začne otrok s SAM obiskovati šolo je pomembno oceniti njegova močna področja in potrebe, da bi lahko takoj sestavili kratek individualiziran program izobraževanja. Pri tem morajo sodelovati specialni pedagog, svetovalna služba, logoped, učitelji, ki poučujejo v oddelku in starši.

2.4 TERAPIJE ZA ZDRAVLJENJE AVTIZMA

Brez vsakega upanja! Ni zdravljenja!

To so besede, ki so jih še ne dolgo nazaj poslušali starši avtističnih otrok in to je nekaj, kar velikokrat slišimo še danes.

V zahodnem razvitem svetu, so dokazali, da temu ni tako. S pomočjo inštituta ARI (Autism Research Institute) in projekta DAN! (Defeat Autism Now!), s posebno biološko terapijo lajšajo najtežje avtistične znake in omogočijo otrokom šolanje s pomočjo posebnih pedagoških prijemov.

Zdravljenje poteka na dveh področjih:

1. Pri lažjih oblikah omogoča otrokom učenje po posebni specialno-pedagoški metodi, imenovani ABA (Applied behavior analysis).
2. Pri težjih oblikah, kjer otrok ni sposoben slediti ABA metodi, se poskuša z laboratorijskimi preiskavami in pod zdravniškim nadzorom najprej ugotoviti biološko disfunkcijo, ki se kaže z določenimi težkimi avtističnimi znaki.

Preiskave lahko pokažejo:

- v urinu – alergijo na gluten in kazein,
- v blatu – infekcije s patološkimi bakterijami in glivicami,
- v laseh – zastrupitev s težkimi kovinami.

Po predhodno opravljenih preiskavah DAN! zdravnik vsakemu posamezniku predpiše njemu lastno terapijo z biološko čistimi preparati in dodatki. DAN! zdravnik vseskozi spremlja zdravljenje in po eventualnem izboljšanju se otroku omogoči učenje po ABA metodi.

2.4.1 Terapija ABA

Terapija ABA ima velike zasluge pri otrokovem dramatičnem izboljšanju. Osnova programa je naučiti otroka obnašanja. Učenje se razbije na dele. Otrok se uči delček po delčku. Več veščin ko otrok pridobi, lažje se mu je učiti novih. Terapijo je oblikoval dr. Lovaas in se uporablja od leta 1981. Je najobsežnejša, najbolj intenzivna in učinkovita vedenjska terapija, ki je namenjena osebam z razvojnimi zaostanki. Izvajajo jo lahko starši ali terapevti.

Otroci z avtizmom se ne učijo na isti način, kot se učijo ostali otroci. Zdi se, da ne razumejo osnovne verbalne in neverbalne komunikacije, občutljivi in zmedeni so zaradi senzornih inputov, na določeni stopnji se umaknejo v svoj svet. Lahko so preobremenjeni z določeno aktivnostjo, predmetom, kar ovira razvoj igre. Ne kažejo veliko zanimanja za druge otroke in v večini primerov se niso sposobni učiti z opazovanjem in posnemanjem.

Najosnovnejše veščine, vedenje, ki se ga mi učimo po naravni poti, samo od sebe, razbijemo na dovolj majhne koščke, da otrok lahko razume. To ponavljamo vedno znova, toliko časa, da le-to postane del otrokovega repertoarja. Ta repertoar se potem nadgrajuje, dokler otrok ne razume, kako naj se uči sam od sebe. Otrok je za pozitivno opravljeno nalogo vedno nagrajen.

Metodo ABA lahko uporabljamo povsod. Prav tako jo lahko izvaja vsakdo. Potrebno se je le naučiti določene principe vedenja in prakticirati uporabo le-tega pri otrocih.

2.4.2 Delovna terapija

Terapija je osredotočena na spretnost v okviru fine oz. čutne motorike – dotik, ravnotežje ... Ko terapevt določi specifični problem pri otroku, se lahko v terapijo vključi čutna terapija.

V delovno terapijo so vključeni tudi:

- **MOTORIKA**
 - groba motorika
 - fina motorika
- **ZAZNAVANJE**
 - vidno zaznavanje
 - slušno zaznavanje
 - tipno zaznavanje
- **SENZORIČNA INTEGRACIJA (povezovanje različnih čutov)**
 - vidno - slušna
 - vidno - motorična
- **ORIENTACIJA**
 - prostorska orientacija
 - orientacija na telesu
 - količinska orientacija
 - časovna orientacija

- POMNENJE
- POZORNOST IN KONCENTRACIJA
- GOVOR IN JEZIK
 - besedno izražanje
 - nebesedno izražanje
- ČUSTVOVANJE

2.4.3 Dieta brez glutena in kazeina

Dieta se uvaja postopoma in pod vodstvom strokovnjaka – DAN! zdravnika. Telo potrebuje od 3 do 6 mesecev, da se očisti strupenih snovi. Da se dosežejo dobri rezultati, se moramo diete striktno držati. Ugotovljeno je, da se zmanjša agresija, avto-agresija, hiperaktivnost. Poveča se pozornost, koncentracija je dolgotrajnejša, izboljša se govor, komunikacija.

2.4.4 Metoda PECS

PECS (Picture Exchange Communication System – Sistem komunikacije z izmenjavo slik) je v pomoč predvsem negovorečim otrokom.

2.4.5 Metoda TEACCH

Pri metodi TEACCH (Teaching and Education of Children with Autism – Učenje in šolanje otrok z avtizmom) je poudarek v opremljenem prostoru, kjer otrok lažje obvladuje in razume vsakodnevna rutinska opravila in se njegov strah zaradi prehodov od ene aktivnosti k drugi zmanjša.

2.4.6 Druge terapije

Omenimo še naslednje terapije:

- terapija z glasbo,
- terapija z objemi,
- terapija z zdravili,
- terapija z vitamini,
- govorno-jezikovna terapija,

- senzorno čutna terapija,
- Anti - yeast terapija,
- Floor time –igra na tleh,
- hipoterapija – izvaja se tudi na hipodromu v Lescah,
- igralna terapija,
- drugi vedenjski programi.

Igralna terapija

Igra je zelo pomemben del življenja kateregakoli otroka, igralna terapija pa uporablja aktivnosti, ki temeljijo na igri, da oceni in da dopusti drugim strokovnjakom, da ocenijo razvojne in druge probleme. Zagotavlja element poznanega in vzpodbujanje nadaljnega razvoja. Igre, ki se izvajajo doma, in domače igrače so lahko uporabljene za stimuliranje igranja v odmoru, gibanja in učenja za otroke, katerim njihovo stanje onemogoča, da bi se igrali na pravi način po naravni poti.

Drugi vedenjski programi

Vedenjske terapije so se že od nekdaj izkazale za zelo uspešne pri avtističnih otrocih, še posebej pri lažjih oblikah avtizma in Aspergerjevega sindroma. Za hujše oblike avtizma je znano, da je najprej potrebno vzpostaviti biomedicinsko ravnotežje v organizmu tega otroka, da bodo tudi vedenjski pedagoški prijemi učinkoviti in bodo zaznani napredki takšnega otroka. Glede na veliko informacij in znanja o avtizmu, ki je na razpolago danes, imajo prav vsi otroci ne glede na spekter motnje, v katerega spadajo, in ne glede na starost, lepe možnosti napredovanja, seveda pa imajo največ možnosti za napredek mlajši otroci, pri katerih se možgani še razvijajo, ter pri katerih še ni bilo narejene toliko škode, prav tako pa mlajšim otrokom ni potrebno nadoknaditi toliko zamujenega kot starejšim otrokom.

3 ASPERGERJEV SINDROM ALI VISOKOFUNKCIONALNI AVTIZEM

Aspergerjev sindrom je bil poznan le majhnemu številu ljudi, vse dokler niso na velikem platnu pričeli predvajati filma Rain Man z Dustinom Hoffmanom v glavni vlogi. Vsi se spomnimo glavnega junaka Raymonda in njegove neverjetne sposobnosti pomnjenja telefonskih števil in števil na ruleti. Prav slednje je Raymondu in njegovemu bratu v kazino prineslo veliko denarja.

Veliko pred filmom Rain Man je protagonista z jasno izraženimi avtističnimi črtami prikazoval film oziroma rock opera Tommy, pod katero se je podpisala rockovska skupina The Who. V tem filmu se seznanimo z avtistično osebo z nenavadnim senzornim zaznavanjem. Tommy ne vidi, ne sliši, ne govori, toda odlično igra fliperje, kar nedvomno zahteva odlične čute.

Dr. Spock iz televizijske serije Zvezdne steze, predstavnik nezemeljske rase humanoidov, ki delujejo zgolj po logičnih načelih, je še ena metaforična figura za avtizem.

Sloviti detektiv Sherlock Holmes, ki je primer avtistične inteligentnosti in briljantnega uma, na katerega ne vplivajo vsakodnevna čustva, rešuje probleme, čeprav ima na voljo le minimalne sledi. Situacije, v katerih rešuje probleme, bi utegnile zavesti običajnega človeka, ki je pod vplivom socialnih predsodkov. Toda Holmesov um je svojevrsten, sposoben potrebne socialne distance, ki detektivu omogoča vpogled v razmere, ne da bi bil pri tem obremenjen z vsakodnevnimi nesmisli. Ob socialno neobremenjenem umu ima Sherlock Holmes še eno avtistično lastnost, specifične interese – v prostem času se zabava s prebiranjem monografije o 140 vrstah pepela, pridobljenih iz različnih pip, cigar in cigaret.

Omenjeni primeri so zgolj metafore za avtistične poteze, v katerih prepoznamo lastna dejanja in odnose do drugih. Ali smo vsi v manjši meri avtistični? Verjetno smo, v vedenju. V svojem vedenju lahko prepoznamo stereotipne gibe, rigidno vzdrževanje dnevnih rutin, zbiranje različnih predmetov. Toda avtistične osebe se od tistih, ki to niso, precej razlikujejo na biološkem in kognitivnem področju.

Avtizem določajo primanjkljaji v procesih, ti primanjkljaji pa so povezani z nekaterimi bistvenimi človekovimi lastnostmi, kot so sociabilnost, komunikacija in empatija. Če razumemo vzpostavljanje odnosov z drugimi ljudmi kot eno bistvenih determinant človekove narave, pomeni avtizem okvaro samega človekovega bistva. Središčna točka človekovih socialnih interakcij je t.i. Teorija uma, sposobnost, da razumemo, kaj mislijo drugi ljudje.

Ljudje z avtizmom te sposobnosti nimajo. Oseba z Aspergerjevim sindromom nam omogoča vpogled v stanje »čistega« avtizma brez dodatnih težav pri učenju. Kanner je o avtističnih otrocih prvič pisal v knjigi Avtistična okvara afektivnega stika. Njegova bridka opažanja enajstih otrok kažejo na globoko razumevanje opisanih pojavov,

njegovi opisi pa še danes veljajo za referenčne točke najpomembnejših lastnosti avtizma. Kanner kot bistvene lastnosti avtističnega sindroma omenja:

- skrajna avtistična osamljenost,
- obsesivna želja po vzdrževanju istosti,
- zoženje interesov,
- ponavljajoče stereotipno vedenje,
- odlično mehansko pomnjenje,
- eholalija,
- pretirana občutljivost na dražljaje,
- nenormalen odziv na čutilne dražljaje,
- težave na govornem področju,
- omejenost v spontani aktivnosti,
- dobri kognitivni potenciali,
- visoko inteligentne družine.

Da bi kar najhitreje opazili otroke z Aspergerjevim sindromom, se morajo starši, učitelji, pediatri in drugi strokovnjaki, ki so pogosto v stiku z velikim številom otrok, izobraziti v uporabi in izpolnjevanju vprašalnika t.i. Avstralske lestvice za oceno Aspergerjevega sindroma (Garnett, Atwood 1995). Če je večina pridobljenih odgovorov na lestvici potrdilnih, to ne pomeni nujno, da ima otrok Aspergerjev sindrom, toda otroka je vendarle potrebno napotiti na podrobnejšo oceno v pristojno ustanovo.

3.1 DIAGNOZA ASPERGERJEVEGA SINDROMA

Postavimo jo v dveh korakih:

- starši ali učitelji izpolnijo vprašalnik, ki morda nakaže, da bi otrok lahko imel sindrom,
- sledi diagnostična ocena zdravnika, izkušenega pri delu z otroki z motnjami razvoja.

3.1.1 AVSTRALSKA LESTVICA ZA ASPERGERJEV SINDROM (A.S.A.S.)

Ta vprašalnik je namenjen identifikaciji vedenjskih vzorcev in sposobnosti značilnih za Aspergerjev sindrom pri otrocih v zgodnjih letih šolanja. Pri teh letih so namreč nenavadni vzorci vedenja in sposobnosti najbolj očitni.

Vsako vprašanje oziroma trditev ovrednotimo na lestvici od 0 do 6. Z 0 je označena stopnja, ki je običajna za otroke te starosti.

A) Socialne in emocionalne sposobnosti

1. Ali otrok ve, kako se igrati z drugimi otroki? Na primer ne pozna nepisanih pravil igre.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

2. Ali se v prostem času, ko bi se lahko igral z drugimi otroki (na primer v času kosila), izogiba druženju z njimi? Raje se umakne v knjižnico oziroma najde kak drug samotni prostor.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

3. Ali se otrok ne zaveda pravil vedenja v odnosih z drugimi ljudmi (splošne olike) in daje neprimerne pripombe ter se obnaša neustrezno? Ne zaveda se, da je komentar, ki ga nekemu nameni, lahko tudi žaljiv.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

4. Ali otroku primanjkuje empatije in intuitivnega razumevanja občutij druge osebe? Ne razume, da bi opravičilo pripomoglo k boljšemu počutju osebe, ki bi ji opravičilo namenil.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

5. Ali se zdi, kot da otrok pričakuje, da drugi poznajo njegove misli, izkušnje, stališča? Ne razume, da njegova doživetja ne poznate, če niste bili prisotni, ko je doživel neko izkušnjo.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

6. Ali otrok potrebuje veliko opogumljanja, hrabrenja, pomirjevanja, če pride do sprememb ali kadar dogodki ne potekajo v zeleni smeri?

1 redko	2	3	4	5	6 Pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

7. Ali otroku primanjkuje subtilnosti pri izražanju čustev? Otrok izraža čustva (veselje, žalost) na način, ki ni v skladu z razmerami.

1 redko	2	3	4	5	6 Pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

8. Ali otroku primanjkuje natančnosti pri izražanju čustev? Ne razume stopenj emocionalnega izražanja v odnosu do različnih ljudi.

1 redko	2	3	4	5	6 Pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

9. Ali otrok ne kaže interesov sodelovati v tekmovalnih športih, igrah in aktivnostih?

1 redko	2	3	4	5	6 Pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

10. Ali je otrok neobčutljiv na pritisk sovrstnikov? Ne zanimajo ga trenutno najbolj popularne igrače in modne smernice.

1 redko	2	3	4	5	6 Pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

B) *Komunikacijske sposobnosti*

11. Ali otrok razume določene fraze, besedne zveze, opazke ... preveč dobesedno? Zmedejo ga fraze kot so »dobro se odreži«, »zida gradove v oblakih«, ali »hiter si kot strela«.

1 redko	2	3	4	5	6 Pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

12. Ali ima otrok neobičajno modulacijo glasu? Ali govori na nenavaden način, kot da ima otrok nek tuj naglas ali pa monotono in brez poudarjanja ključnih besed?

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

13. Ali se zdi, kot da otroka ne zanima vaša stran zgodbe? Ne vpraša vas za mnenje o temi pogovora oziroma vašega mnenja ne komentira.

1	2	3	4	5	6
redko					pogosto

14. Ali ob pogovoru uporablja očesni stik redkeje, kot bi pričakovali?

1	2	3	4	5	6
redko					pogosto

15. Ali je otrokov govor zelo pedanten (izbran in natančen)? Otrok ogovori zelo uradno, formalno kot živi slovar?

1	2	3	4	5	6
redko					pogosto

16. Ali ima otrok težave z ohranjanjem pogovora? Če ga nekaj zmede, ne vpraša za pojasnilo, pač pa pogovor obrne v drugo smer ali pa potrebuje celo večnost, da se domisli odgovora.

1	2	3	4	5	6
redko					pogosto

C) *Kognitivne veščine*

17. Ali otrok bere knjige predvsem zaradi pridobivanja informacij in ne kaže zanimanja za leposlovna dela? Rad prebira enciklopedije, ne mara pa brati, na primer, pustolovskih romanov.

1	2	3	4	5	6
redko					pogosto

18. Ali ima otrok izjemen dolgoročen spomin za dejstva in dogodke iz svoje preteklosti? Zapomni si registrsko številko sosedovega avtomobila izpred nekaj let ali se zelo natančno spominja dogodkov, od katerih je preteklo že več let.

1	2	3	4	5	6
redko					pogosto

19. Ali pri igri otroku primanjkuje domišljije? V njegovih domišljjskih igrah ne nastopajo drugi otroci ali pa ga domišljjske igre drugih otrok zmedejo.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

D) *Posebna zanimanja*

20. Ali otroka navdušujejo določene teme, o katerih neprestano zbira podatke in pregleduje statistike? Postane govoreča enciklopedija znanja o prevoznih sredstvih, zemljevidih ali športnih rezultatih.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

21. Ali je otrok pretirano razburjen ob spremembi rutine, oziroma če se stvari odvijajo drugače, kot je pričakoval? Razburi ga, če se v šolo pelje po drugi poti kot običajno.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

22. Ali otrok razvija natančne rituale, ki jih mora redno izvajati? Preden gre spat, vedno razvrsti (poravna) igrače na natančno določen način.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

E) *Motorične sposobnosti*

23. Ali je otrokova motorična koordinacija slaba? Težave ima z lovljenjem žoge.

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

24. Ali je otrokova drža pri teku nenavadna, neobičajna?

1 redko	2	3	4	5	6 pogosto
------------	---	---	---	---	--------------

F) *Druge značilnosti*

Označite karakteristike, ki so značilne za otroka.

a) V otroku vzbudijo nenavaden strah ali razburjenje:

- razni običajni zvoki, na primer zvok električnih kuhinjskih pripomočkov
 - rahel dotik kože ali las
 - nošenje določenih kosov oblačil
 - nepričakovan hrup
 - videnje določenih predmetov
 - hrupna mesta, kjer je veliko ljudi (na primer nakupovalni centri).
- b) Kadar otroka nekaj močno navduši ali razburi, se začne zibati ali kriliti z rokami.
- c) Otrok kaže pomanjkanje občutljivosti na šibkejše bolečine (ima visok bolečinski prag).
- d) Otrok spregovori kasneje kot drugi otroci.
- e) Za otroka so značilni nenavadni obrazni izrazi (grimase in tiki).

Če je odgovor na večino vprašanj da, ocena pri teh vprašanjih pa med dva in šest (sumljivo nad običajnim nivojem), to še ne pomeni, da ima otrok Aspergerjev sindrom. Obstaja pa možnost, zato je napotitev na strokovno diagnozo upravičena.

PRIPOROČILA ZA PROGRAM UČENJA SOCIALNIH VEŠČIN

- Pomembno je, da otroke z Aspergerjevim sindromom usmerjamo k učenju vzajemnosti v komunikaciji z vrstniki namesto k učenju iniciative v komunikaciji,
- socialne veščine je potrebno razvijati v interakciji z običajnimi otroki,
- učenje socialnih veščin mora potekati v ustreznih situacijah; učenje naj ne bo izolirano in izven konteksta,
- učenje socialnih veščin mora biti v skladu s stopnjo otrokovega razvoja,
- v socialno okolje je potrebno uvesti določeno stopnjo predvidljivosti in reda ter otrokom pokazati vidike socialne interakcije, ki jih sicer ne bi opazili; potrebno jih je tudi učiti iznajdljivosti v novih situacijah,
- delo mora biti visoko strukturirano,
- naloge je otrokom treba pojasniti postopoma, po majhnih korakih,
- osebe z Aspergerjevim sindromom je potrebno učiti tehnik razpoznavanja relevantnih dražljajev,

- da bi zmanjšali primanjkljaj v uporabi znanja in njegovi konsolidaciji, je potrebno osebam z Aspergerjevim sindromom pomagati pri identifikaciji poglobitnih idej v novih informacijah, obogatiti nove informacije z ustreznimi asociacijami in povezati ta znanja z njihovimi predhodnimi znanji; prav tako je tem osebam potrebno pomagati pri pridobivanju vpogleda v širšo situacijo in jim ne dovoliti usmerjanja pozornosti le na podrobnosti,
- potrebno je upoštevati morebitno rigidnost mišljenja in težave pri opazovanju situacije iz različnih zornih kotov,
- osebe z Aspergerjevim sindromom je potrebno zaščititi pred prekomernimi stimulacijami in stresom,
- učenje mora biti prijetna izkušnja.

4 OSREDNJI DEL

V tem delu naloge vam želiva predstaviti pravzaprav dve mini raziskavi.

Prvo sva s pomočjo mentorjev pripravili sami. Namenjena je bila učencem naše šole oz. konkretnije, učencem 6., 7., 8. in 9. razredov. Z njo sva želeli izvedeti, v kakšni meri učenci naše šole sploh poznajo motnjo avtizem.

Tukaj je potrebno povedati, da je bila naša anketa sestavljena iz dveh delov, ključnega pomena pa je bil plakat, ki sva ga učencem razdelili po prvem delu ankete, plakat pa govori o značilnih vedenjskih lastnostih otrok z motnjami avtističnega spektra.

V prvem delu sva spraševali, koliko učenci poznajo pojem avtizem, kje so o njem slišali, ali poznajo lastnosti značilne za avtizem. Zanimalo pa naju je tudi, ali sploh kdaj razmišljajo o različnosti ljudi, o otrocih s posebnimi potrebami, o težavah, ki jih imajo nekateri pri šolanju, pri sklepanju prijateljstev, pri vsakodnevnem prihajanju v šolo in razumevanju različnih situacij, ki zahtevajo hitre odzive.

V drugem delu, po ogledu plakata, so učenci odgovarjali na vprašanja, ki so se navezovala na prepoznavanje vedenjskih značilnosti, opisanih na plakatu. Glede na te opise pa sva jih spraševali, kako bi odreagirali, če bi vedeli, da imajo sošolca s temi lastnostmi. Zanimalo naju je tudi, kaj mislijo o vedenju učiteljev do teh učencev. Kot zelo pomembno vprašanje pa se nama je zdelo, če se našim učencem zdijo ti učenci primerni za vključitev v našo šolo.

4.1 TEŽAVE V PROCESU RAZISKOVANJA

Med anketiranjem sva naleteli na nekaj manjših težav, ki pa končnih rezultatov raziskovanja nikakor niso pokvarile.

Prva od težav je bila neresnost nekaterih učencev pri izpolnjevanju ankete. Ker so bile le-te anonimne, je nadzor nad pravilno oz. korektno izpolnjenimi vprašalniki praktično nemogoče vršiti. Nekoliko je na resnost vendarle verjetno vplivalo navajanje posameznikovega razreda v glavi ankete in opisni odgovori, kjer je možno prepoznati pisavo, še posebej je bilo to izrazito glede na starost. V 6. razredu se je pokazalo, da so bila vprašanja nekoliko pretežka za razumevanje. Ugotovili sva tudi, da so učenci 6. razredov potrebovali več pojasnitev.

Težave so se pojavile tudi v časovni razporeditvi anketiranja, ker so učenci pri veliko predmetih razdeljeni v nivojske skupine in sva tako potrebovali več časa za izvedbo same ankete.

Kljub naštetim majhnim težavam meniva, da sva dobili reprezentativen vzorec, ki je lahko tudi del koncepta delavcem naše šole pri delu z učenci s posebnimi potrebami v prihodnje.

4.2 OPIS RAZISKOVALNIH REZULTATOV

V tem podpoglavju navajava rezultate naše ankete pri prepoznavanju pojma in osnovnih lastnosti učencev z avtizmom. V nadaljevanju so statistično prikazani in interpretirani rezultati oz. odgovori naših učencev na vprašanja iz anketnega vprašalnika, ki ga najdete v prilogi naloge. Anketni vprašalnik vsebuje 10 vprašanj, na katera so učenci od šestega do devetega razreda anonimno odgovarjali. Za vsako vprašanje je posebej na posamezni strani prikazana statistika odgovorov s tabelarnim in grafičnim prikazom ter postavljena hipoteza in interpretacija rezultatov. Na koncu vsakega vprašanja svoje hipoteze bodisi potrjujeva ali ovrževa.

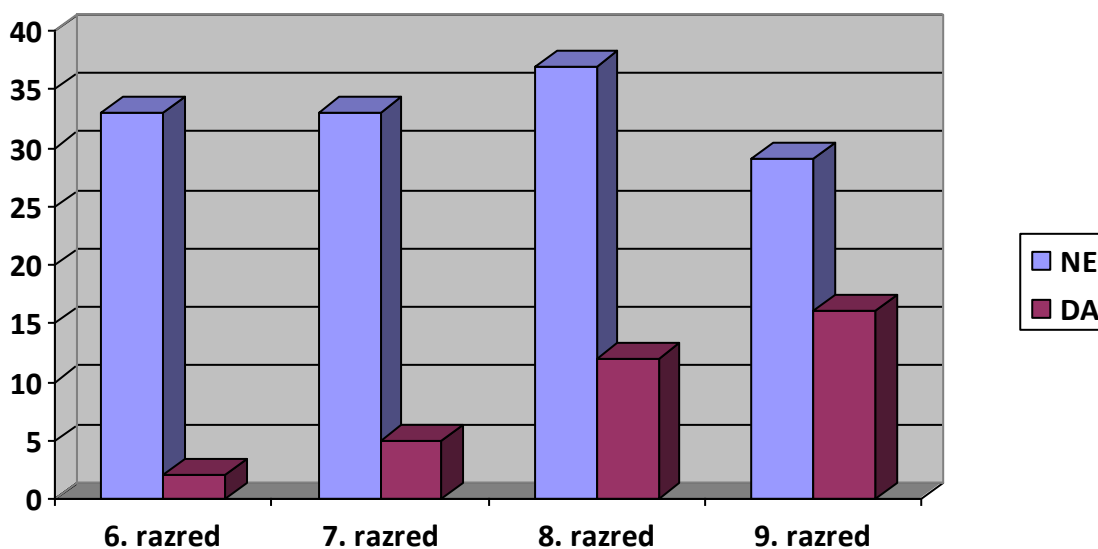
Kot sva že prej omenili, sva anketirali skupno 204 učence in učenke, od tega 48 šestošolcev, 44 sedmošolcev, 58 osmošolcev in 54 devetošolcev. Zaradi težavic, omenjenih v prejšnjem podpoglavju, je pri nekaterih odgovorih (statistiki) prihajalo do odstopanja od pričakovanega števila odgovorov, vendar je ta delež zanemarljiv za končni rezultat ankete.

4.2.1 PREDSTAVITEV REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

1. Ali veš, kaj pomeni beseda avtizem?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
NE	33	33	37	29
DA	2	5	12	16

Tabela št. 1 prikazuje, koliko učencev pozna oz. ne pozna pojem avtizem.

Graf št. 1 prikazuje, koliko učencev pozna oz. ne pozna pojem avtizem.

Predvidevali sva, da večina učencev ne ve, kaj je to avtizem, tisti, ki pa bodo napisali da vedo, pa ga bodo napačno opredelili.

REZULTATI

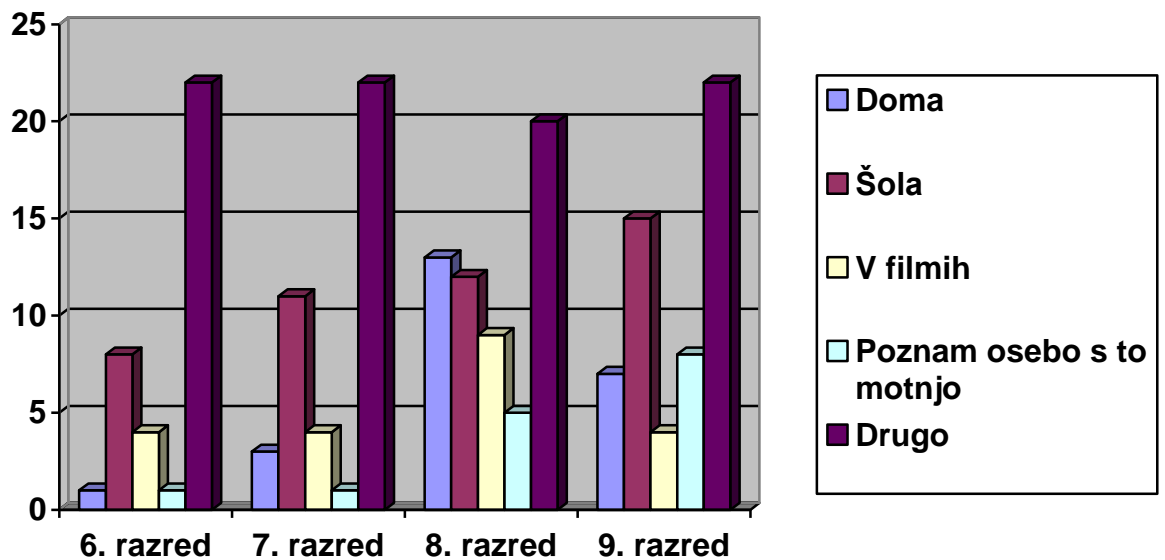
Kot je razvidno iz tabele in grafa, večina učencev res ne pozna pojma avtizem.

Učenci so na podano vprašanje potrdili naša predvidevanja. Torej je hipoteza potrjena.

2. Kje si slišal za ta pojem?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
Doma	1	3	13	7
Šola	8	11	12	15
V filmih(npr.: Rain Man)	4	4	9	4
Poznam osebo s to motnjo	1	1	5	8
Drugo	22	22	20	22

Tabela št. 2 prikazuje, kje so učenci največkrat slišali za ta pojem.

Graf št. 2 prikazuje, kje so učenci največkrat slišali za ta pojem.

Predvidevali sva, da večina anketirancev še ni slišalo za ta pojem, če pa so že, so to slišali največkrat doma ali v šoli.

REZULTATI

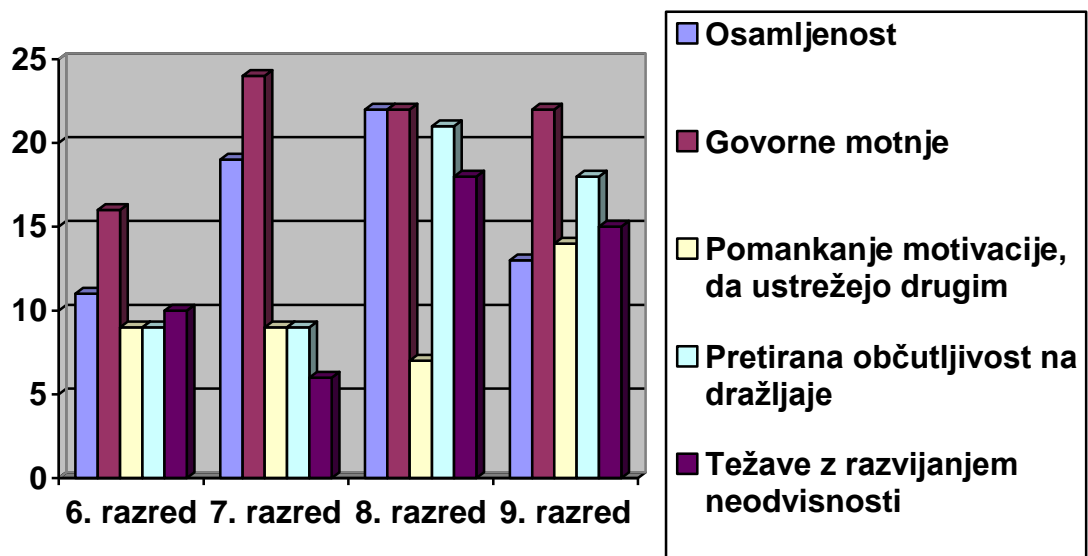
Kot je razvidno iz tabele, so učenci največkrat slišali za pojem avtizem v šoli, manj doma, skoraj nihče pa ne pozna osebe s to motnjo.

Hipoteza je potrjena.

3. Ali poznaš lastnosti, ki so značilne za avtizem?

	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
Osamljenost	11	19	22	13
Govorne motnje	16	24	22	22
Pomanjkanje motivacije, da ustrežejo drugim	9	9	7	14
Pretirana občutljivost na dražljaje	9	9	21	18
Težave z razvijanjem neodvisnosti	10	6	18	15
Visoko inteligentne družine	2	2	3	4
Brez težav učenje stvari na pamet, a brez razumevanja	7	3	17	6

Tabela št. 3 prikazuje pogostost izbranih značilnosti avtizma.

Graf št. 3 prikazuje pogostost izbranih značilnosti avtizma.

Glede na to, da sva učencem ponudili več možnih odgovorov, vsa pa so bila pravilna, sva sklepali, da bo večina prepoznala le osamljenost in govorne motnje, ostale, kot pa so visoko inteligentne družine in učenje brez težav stvari na pamet, naj bi ostala neprepoznavana, saj za njih potrebuješ več znanja o tej motnji.

REZULTATI

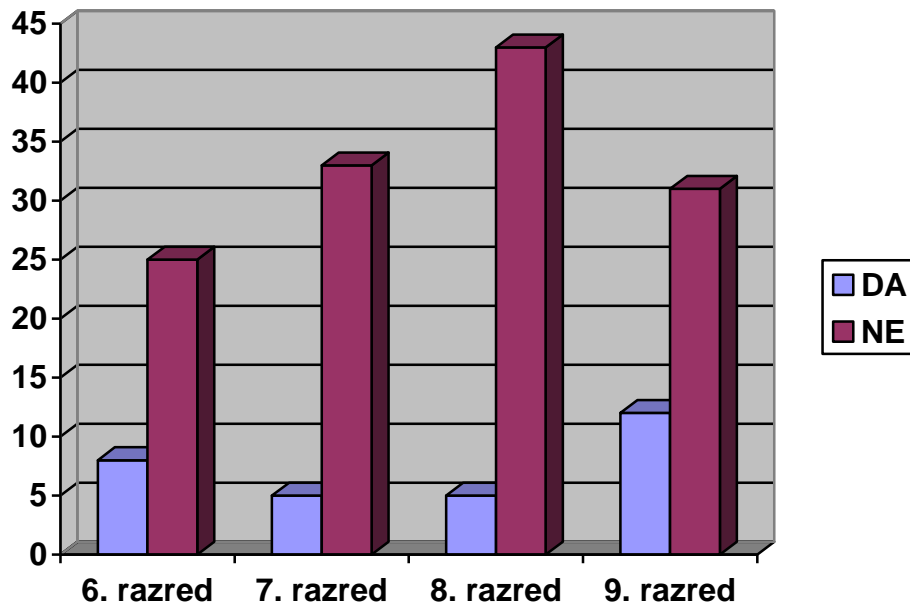
Izbrani odgovori so pokazali, da veliko učencev meni, da sta glavni značilnosti avtizma osamljenost in govorne motnje, poleg tega pa je veliko učencev izbralo odgovor pretirana občutljivost na dražljaje ter težave z razvijanjem neodvisnosti.

Hipoteza je deloma potrjena.

4. Iskreno odgovori, ali si kdaj razmišljal/a o različnostih ljudi in o vzrokih za to?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
DA	8	5	5	12
NE	25	33	43	31

Tabela št. 4 prikazuje, koliko so naši učenci razmišljali o različnostih med ljudmi.

Graf št. 4 prikazuje, koliko so naši učenci razmišljali o različnostih med ljudmi.

Sklepali sva, da učenci niso senzibilni in ne razmišljajo o drugačnostih.

REZULTATI

Rezultati so pokazali, da večina učencev sploh ne razmišlja o drugačnostih in njihovih vzrokih za to.

Hipotezo sva na žalost potrdili.

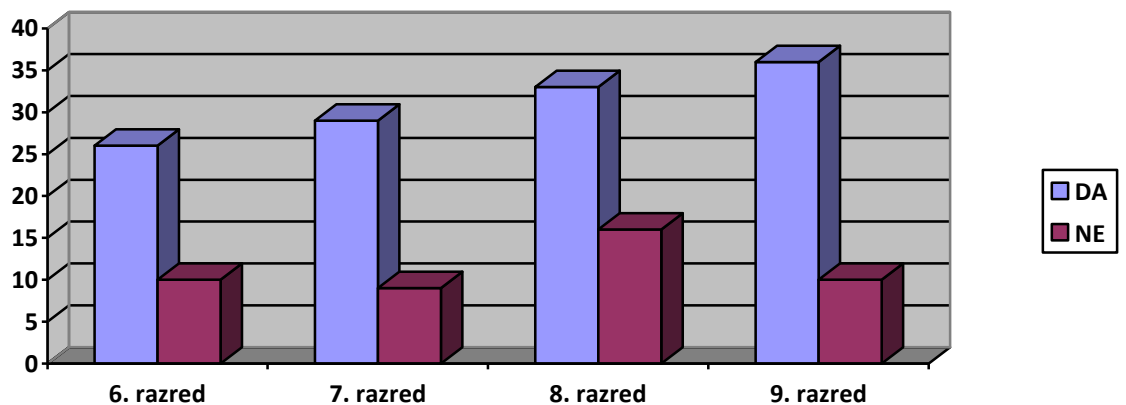
DRUGI DEL IZPOLNJEVANJA PODATKOV

Naslednji rezultati so bili pridobljeni po ogledu plakata o značilnih vedenjskih lastnostih učencev z motnjami avtističnega spektra.

1. Ali prepoznavate učence s podobnimi značilnostmi na šoli?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
DA	26	29	33	36
NE	10	9	16	10

Tabela št. 2.1 prikazuje, ali naši učenci prepoznajo osebe s podobnimi značilnostmi

Graf št. 2. 1 prikazuje, ali naši učenci prepoznajo osebe s podobnimi značilnostmi.

Predvidevali sva, da so učenci opazili najmanj eno lastnost, ki bi lahko pripadala njim samim ali pa sošolcem.

REZULTATI

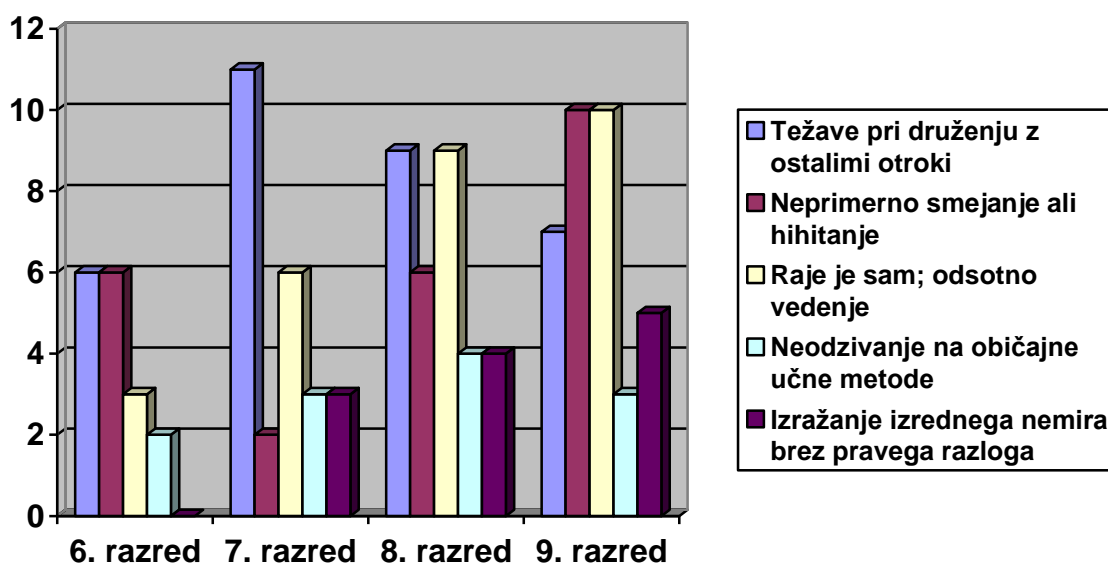
Ugotovili sva, da učenci ne glede na starost prepoznajo navedene značilnosti iz plakata pri posameznih učencih na šoli.

Hipotezo sva delno potrdili.

2. Katero od predstavljenih lastnosti vedenja največkrat opazite?

	6. r.	7. r.	8. r.	9. r.
Težave pri druženju z ostalimi otroki	6	11	9	7
Neprimerno smejanje ali hihitanje	6	2	6	10
Raje je sam; odsotno vedenje	3	6	9	10
Neodzivanje na običajne učne metode	2	3	4	3
Izražanje izrednega nemira brez pravega razloga	0	3	4	5

Tabela št. 2.2 prikazuje najpogosteje opažene lastnosti izmed podanih na plakatu.

Graf št. 2.2 prikazuje najpogosteje opažene lastnosti izmed podanih na plakatu.

Predvidevali sva, da učenci najpogosteje opazajo/prepoznajo težave pri druženju s sovrstniki, težave pri neodzivanju na učne metode, opazna hiperaktivnost ali neaktivnost in malo ali nič očesnega stika.

REZULTATI

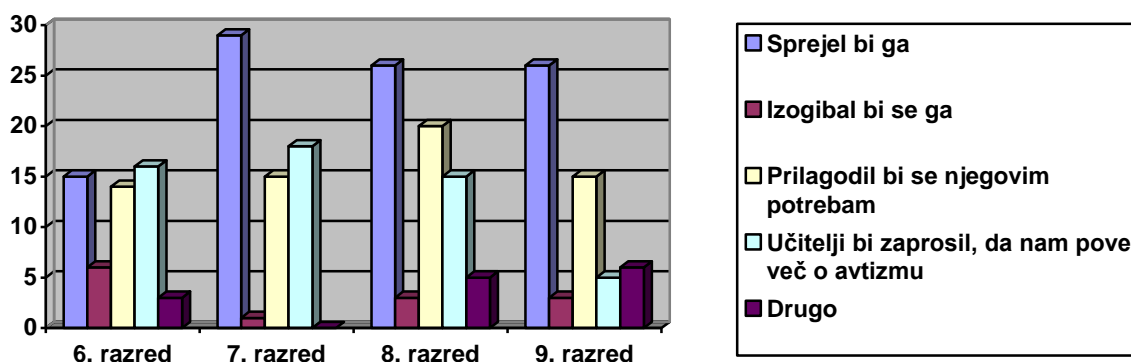
Rezultati so pokazali, da največ učencev na šolskih hodnikih prepozna, da imajo ti učenci težave pri druženju z ostalimi otroki. Na drugem mestu pa sta neprimerno smejanje ali hihitanje ter raje je sam; odsotno vedenje. Zanimivo je, da sta pri šestem razredu prvi dve trditvi izenačeni, izražanje izrednega nemira brez pravega razloga pa ne opazajo.

Hipoteza je delno potrjena.

3. Če bi vedel, da imaš sošolca z avtizmom, kako bi reagiral?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
Sprejel bi ga	15	29	26	26
Izogibal bi se ga	6	1	3	3
Prilagodil bi se njegovim potrebam	14	15	20	15
Učitelji bi zaprosil, da nam pove več o avtizmu	16	18	15	5
Drugo	3	0	5	6

Graf št. 2.3 prikazuje, kako bi učenci reagirali, če bi imeli sošolca z avtizmom.

Graf št. 2.3 prikazuje, kako bi učenci reagirali, če bi imeli sošolca z avtizmom.

Predvidevali sva, da bi se večina ljudi v času šolskih obveznosti pogovarjala in družila z njimi, po pouku pa bi te stike izgubili.

REZULTATI

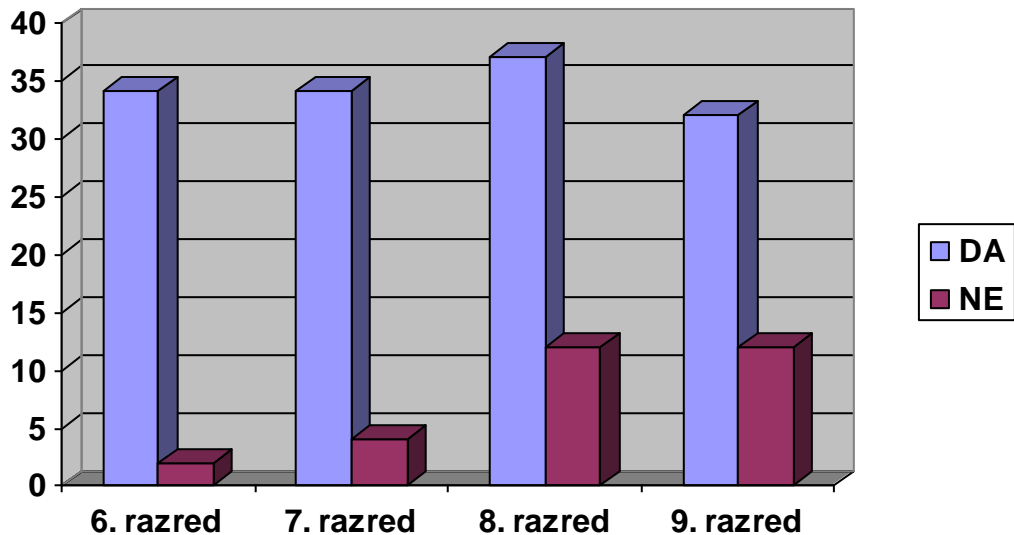
Rezultati so pokazali, da bi se večina učencev znala prilagoditi potrebam tega učenca in bi ga sprejela medse. Le mali odstotek učencev je, ki bi se ga izogibal in z njim ne bi vzpostavil stikov.

Hipotezo sva potrdili.

4. Ali mislite, da učitelji prepoznajo učence s podobnimi značilnostmi na šoli?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
DA	34	34	37	32
NE	2	4	12	12

Tabela št. 2.4 prikazuje, v kolikšni meri učitelji prepoznajo te učence.

Graf št. 2.4 prikazuje, v kolikšni meri učitelji prepoznajo te učence.

Menili sva, da učenci vedo, da bi učitelji prepoznali učence s spektroatvističnimi motnjami.

REZULTATI

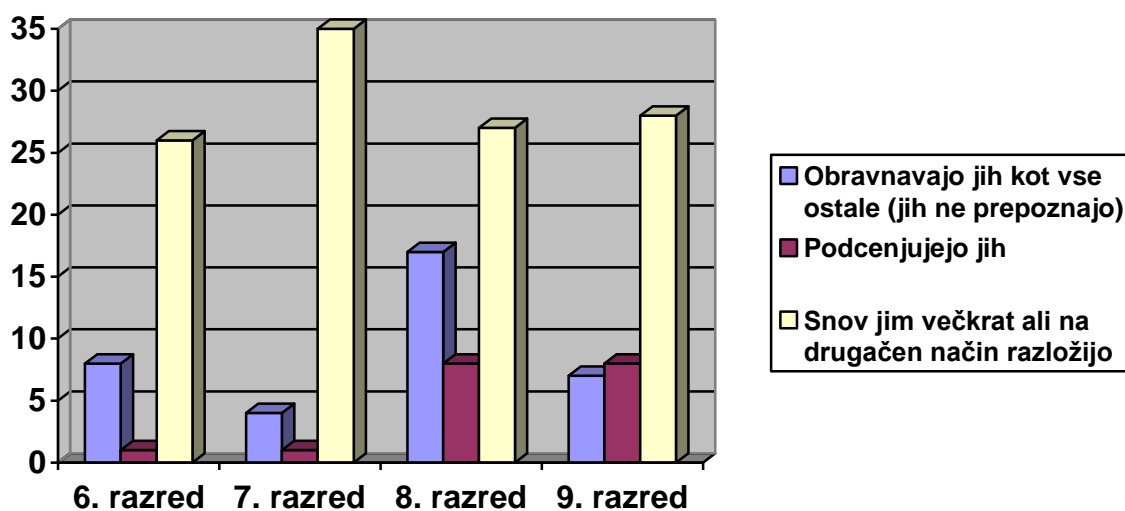
Večina učencev je odgovorila, da učitelji prepoznajo te učence. Zaskrbljujoč pa se nama zdi podatek osmih in devetih razredov, kjer je več učencev očitno drugačnega mnenja.

Hipotezo sva delno potrdili.

5. Kako se učitelji vedejo do teh učencev?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
Obravnavajo jih kot vse ostale (jih ne prepoznajo)	8	4	17	7
Podcenjujejo jih	1	1	8	8
Snov jim večkrat ali na drugačen način razložijo	26	35	27	28

Tabela št. 2.5 prikazuje razmišljanja otrok o vedenju učiteljev do teh učencev.

Graf št. 2.5 prikazuje razmišljanja otrok o vedenju učiteljev do teh učencev.

Sklepali sva, da učenci mislijo, da učitelji te učence podcenjujejo ter jim pri ustnem ocenjevanju dajejo lažja vprašanja.

REZULTATI

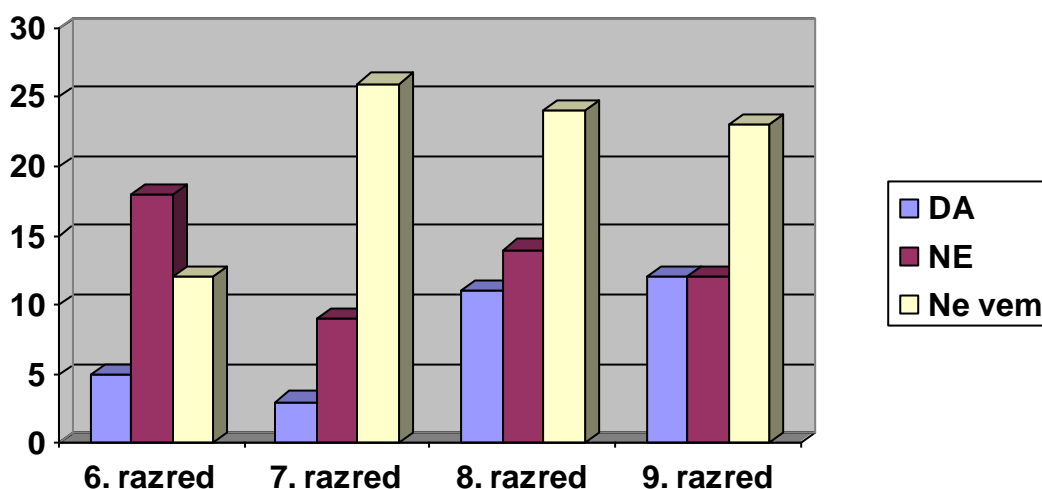
Rezultati so pokazali, da tem učencem učitelji snov večkrat ali na različen način razložijo. Zanimiv pa je bil odgovor osmih in devetih razredov, ki so očitno v večjem številu odgovorili, da jih učitelji podcenjujejo.

Hipotezo sva delno potrdili.

6. Ali meniš, da so ti učenci primerni za osnovne šole brez programa za prilagoditve?

Možni odgovori	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
DA	5	3	11	12
NE	18	9	14	12
Ne vem	12	26	24	23

Tabela št. 2.6 prikazuje mnenje učencev o ustreznosti programa brez prilagoditev.

Graf št. 2.6 prikazuje mnenje učencev o ustreznosti programa brez prilagoditev.

Menili sva, da bodo odgovori odvisni od starosti. Prevladovali pa bodo odgovori »ne vem«.

REZULTATI

Rezultati so pokazali, da največ učencev ne ve ali so primerni ali ne, nato je sledil odgovor, da niso primerni za te šole in le majhen odstotek učencev odobrava to šolanje. Zaskrbljujoče je, da med učenci šestih razredov prevladuje mnenje, da ti učenci sodijo na šole s prilagojenim programom.

Hipoteza je delno potrjena.

4.2.2 SPLOŠNE UGOTOVITVE ANKETE

Rezultati ankete nama v veliki meri potrjujejo postavljene hipoteze. Učenci naše šole ne poznajo pojma avtizem, kljub temu da se v zadnjem času o tej motnji veliko sliši in bere v medijih. Poleg tega na šoli že drugo leto teče projekt, v katerem se učitelji še posebej strokovno poglobljajo v delo s temi učenci, tega znanja in vedenja pa očitno niso prenesli na učence naše šole.

Učenci prav tako ne poznajo lastnosti tipične za učence s spektroatvistično motnjo. Po ogledu plakata značilnih vedenjskih lastnosti, pa so jih mnogi prepoznali. S tem je naš plakat dosegel izobraževalni namen, saj bo v prihodnje lahko v pomoč pri prepoznavanju otrok s SAM. Obenem pa nam prepoznavanje tipičnih lastnosti po ogledu plakata pove, da učenci sicer opažajo drugačno vedenje, vendar ga ne znajo povezati oziroma umestiti v določeno motnjo.

Pozitivno je, da večina naših učencev sprejema učence s posebnimi potrebami in bi želeli o njih kaj več vedeti. Žal pa večina odgovorov kaže na to, da se ti učenci v popoldanskem času ne bi družili z njimi. Otroci so pogosto zelo zahtevni drug do drugega, pogosto so nepotrpežljivi, neučakani, predvsem pa pričakujejo, da so jim partnerji v igri in sogovorniki enakovredni. Tu je tista točka, kjer bi učitelji v šoli lahko še kaj naredili tudi v okviru vzgojnega načrta, pri nastajanju katerega smo sodelovali tudi učenci naše šole.

Veseli naju, da so ugotovitve večine učencev potrdile hipotezo, da so učitelji naše šole dovolj usposobljeni za delo z učenci s spektroatvistično motnjo. Kar pa je seveda posledica projekta, o katerem govoriva v naslednjem poglavju.

5 GNOSI

Naše raziskovanje in delo pri lanski in letošnji raziskovalni nalogi sovpada z mednarodnim Comeniusovim projektom z imenom GNOSI (Glocal Nature Of School Inclusion), ki poteka na naši šoli. Projekt je namenjen odkrivanju oblik in metod dela pri delu z otroki s posebnimi potrebami, ki bi jim omogočile *inkluzijo* v šolski proces in prostor v pravem pomenu besede. Naša šola sodeluje s šolami s Cipra, Romunije in Grčije. Vsaka od sodelujočih držav sodeluje s področjem posebnih potreb, ki so zanje še poseben izziv. Tako je naše posebno področje ravno področje spektroatvističnih motenj.

V lanskem šolskem letu sva ugotavljali, da je premalo učencev seznanjeno s problematiko otrok s posebnimi potrebami in posledično ti otroci niso enakovredni pri vseh dejavnostih šole. Sodelovanje v projektu pa je pokazalo, da je to ena izmed uspešnih poti pri izobraževanju otrok, staršev in seveda učiteljev. Tudi sami sva bili aktivni, ko smo gostili otroke in učitelje sodelujočih držav in tako sprejemali mnoga znanja in praktične izkušnje.

Najpomembnejši cilj našega projekta je prepoznavati učence z lastnostmi avtizma, pomagati staršem sprejemati motnjo njihovih otrok in jim nuditi podporo, predvsem pa razvijati načine pomoči, prilagoditev, metod in oblik dela tako pri pridobivanju znanj, usvajanju komunikacijskih spretnosti, pridobivanju socialnih kompetenc in vključevanju v šolski vsakdan kot enakovredni člani.

S pomočjo literature na internetnih straneh so člani Comeniusovega tima oblikovali diagnostični plakat, ki bo učiteljem pomagal prepoznavati nekatere najznačilnejše poteze učencev s SAM. Zelo pomembno je, da se učence ne označi z različnimi etiketami, temveč se pravočasno odkrijejo morebitne motnje in nato temu primerno oblikuje šolski proces. Omenjeni plakat smo uporabile kot del ankete in tako smo tudi me pripomogle k seznanjanju učencev z lastnostmi avtistične motnje.

Seveda pa je odkrivanje motnje šele prvi korak na poti k inkluziji. Veliko pomembnejši je proces vzgoje in izobraževanja oziroma na kratko vsakodnevno življenje na šoli.

5.1 SMERNICE ZA OBRAVNAVO OTROK S SAM

Zelo pomembno je, da učenca dobro spoznamo. Ker je najtežje urediti nestrukturirane okoliščine zunaj učilnic, npr. situacije na šolskih hodnikih ali v šolski avli in so mnogi učenci s SAM preobčutljivi na zunanje dražljaje, lahko te okoliščine sprožijo mnoge neprimerne reakcije. V teh primerih je potrebno učenca naučiti, kako si naj zagotovi svoj kotiček v večnamenskih prostorih, kako naj si pomaga ob morebitnem stanju senzorne razdraženosti. Če so delavci in učenci šole s tem seznanjeni, bodo tudi sami poskrbeli pomoč učencem v zanje stresnih situacijah.

Zelo pomembna je stalna struktura dela in strukturirano okolje, ki onemogoča prevladovanje motečih dražljajev iz okolja. *Včasih so zunanji dražljaji tako moteči, da je učencu treba zagotoviti kotiček, kjer je vpliv dražljajev čim manjši, dolgoročno pa*

moramo narediti načrt, kako bo učenec sledil pouku v običajnih učilnicah in se naučil sodelovati tudi ob morebitnih motečih dražljajih.¹

Pomembno je, da učenec sedi blizu učitelja, table, stran od vrat, okna in drugih izvorov hrupa, da je prostor pred njim prost najrazličnejših slik in drugih vizualnih dražljajev, ki mu preusmerjajo pozornost ipd.

Postopno pa se seveda s posebno tehniko spreminjanja dražljajev uči samokontrole. Končni cilj naj bo sodelovanje pri običajnih dejavnostih z drugimi učenci, saj je vključevanje učencev s SAM v razred z vrstniki z značilnim razvojem glavni smisel. Pri tem je na naši šoli v pomoč delo specialne pedagoginje, ki učencem pomaga pri usvajanju tehnik in spreminjanju neprilagojenih oblik vedenja.

Pri organizaciji pouka je pomembno, da pridobimo učenčevo pozornost z glasovnim poudarjanjem ključnih pojmov, uporabo kretenj, znakov, menjavo dejavnosti s čim manj frontalnih oblik dela. Najlažje sledijo poteku dela, če ga ne spreminjamo nenehno, če se držimo urnika, sistema zgradbe ure, saj bo tako vedel, kaj je na vrsti.

Upoštevati je potrebno sposobnosti za učenje, učne dosežke, načine učenja, močna področja, teme, ki so jim zanimive, delovanje v vsakodnevem življenju, prilagodljivost, komunikacijske sposobnosti itd. Med samim učnim procesom je najpomembnejše vodilo za uporabo metod in oblik dela, kaj ga bomo naučili. Pogosto pa se v šoli sprašujejo, s kakšnimi prilagoditvami bodo preverjali znanje. Prilagoditve pri poučevanju so pomembnejše od prilagoditev pri spraševanju.

Tudi učenci lahko vplivamo na njihovo prilagajanje in sprejemanje novih znanj. Vključevati jih moramo v igre, dejavnosti, skupinsko delo, jih povabiti, da povedo svoje mnenje in jih voditi pri rabi vsakodnevni fraz, načinov sporazumevanja in reševanja problemov.

Pogosto se pri učencih z avtizmom pozablja pomembnost učenja socializacijskih in komunikacijskih spretnosti pred pridobivanjem akademskih znanj. Učenje za življenje, uporabnost naučenega pred učenjem na pamet.

V šoli je pomembno, da:

- učence dobro spoznamo (njihove šibkosti, strahove, interese, močna področja),
- delo poteka strukturirano (čim manj nenapovedanih sprememb urnika),

¹ Smernice za celostno obravnavo oseb s spektroavtističnimi motnjami, Ministrstvo za zdravje, 2009

- z učencem poleg učiteljev dela nekdo, ki ga dobro pozna in mu učenec zaupa,
- predvidimo situacije, ki lahko sprožijo frustracije,
- imajo učenci z avtizmom možnost, da se od vrstnikov učijo zelenega vedenja (vključitev v dejavnosti šole),
- se znanje preverja tako, kot se je pridobivalo,
- smo pri načrtovanju dela usmerjeni v uporabnost,
- pri komunikaciji uporabljamo konkreten jezik brez skritih, prenesenih pomenov,
- ugotovimo, na katerem področju učenci skrivajo največje potenciale in na tem gradimo učno vzgojni proces,
- izražamo jasna, odprta navodila in postavljamo odprta vprašanja,
- so za učenje socialne interakcije in spremembe vedenja primerne socialne zgodbe in igre vlog,
- pri težavah s pisnim izražanjem le to nadomestimo z verbalnim in obratno,
- vzpostavljamo očesni kontakt in pri tem vztrajamo,
- uporabljamo znakovni jezik,
- vključujemo učence v igre z ostalimi učenci in jim tako omogočimo, da si lažje poiščejo prijatelje,
- po potrebi jim omogočimo delo v mirnem kotičku, ali izven razreda.

Zgornje alineje obenem predstavljajo tudi izsek iz t.i. *Vodiča za delo z otroki s posebnimi potrebami*, ki bo eden izmed končnih produktov vseh štirih partnerjev v okviru projekta.

V strokovni literaturi je zelo veliko različnih pristopov in različnih mnenj o izobraževalnih programih za otroke z motnjami avtističnega spektra. Ugotovitve o tem, kaj je potrebno upoštevati pri izobraževanju otrok s SAM, so zajete v knjigi **Izobraževanje otrok z avtizmom** in so strnjene v šestih točkah:

1. Spodbujamo funkcionalno komunikacijo (vse, kar je spontano in uporabno v različnih okoliščinah in z različnimi osebami – namesto treninga besednjaka in struktur jezika, ki so zunaj socialnih povezav).
2. Učenje socialnih veščin izvajamo v različnih okoliščinah; samo tako lahko spodbujamo posploševanje rabe spretnosti socialne komunikacije in razumevanje različnih socialnih dogodkov.
3. Spodbujamo učenje spretnosti igre in ustrezne rabe igrač z vrstniki.
4. Načrtujemo poučevanje, ki vodi k posploševanju in vzdrževanju kognitivnih ciljev v naravnih povezavah. Poudarek je na funkcionalnih ciljih na kognitivnem področju, področju socializacije in komunikacije.

5. Pri reševanju vedenjskih težav uporabljamo pozitivne pristope. Kadar je le mogoče, preprečimo moteče vedenje tako, da poučujemo spretnosti komunikacije, ki otrokom omogočajo socialni nadzor s socialno sprejetimi sredstvi (npr. učimo jih, kako naj izrazijo nasprotovanje, zahtevo po odmoru in podobno).

6. Poučujemo uporabno akademsko znanje (namesto pomnjenja odgovorov, ki pomenijo usvajanje minimalnih standardov znanja). Pri sodobnem poučevanju je uporabnost in smiselnost prednostna naloga vsakega šolskega programa.

Kurikulum dejavnosti med različnimi programi se v marsičem razlikuje – predvsem glede na to, kateremu področju je posvečeno več pozornosti in časa (besedna ali nebesedna komunikacija, socialne dejavnosti, področje vedenja, akademske spretnosti, motorika in podobno).

Strategije iz različnih programov so zastopane v nizu tehnik: učenje s preizkušnjami, naključno poučevanje, strukturirano poučevanje, naravno učenje, spreminjanje okolja in urniki. Programi se razlikujejo tudi glede na organizacijo in kadrovske zasedbe. Še bolj različni sta filozofija in praksa, ki staršem zagotavlja možnost izbire sistema šolanja. Ključnega pomena za izobraževanje vsakega otroka pa je IP, posebej še cilji v tem programu. Zagotovo je bolj kot samo ime programa pomembno, kako okolje in učne strategije otroku in družini omogočajo doseganje ciljev.

6 ZAKLJUČEK

Naloga proučuje predvsem poznavanje otrok z motnjami avtističnega spektra, odnos učencev šole do teh učencev in poznavanje tega področja s strani učiteljev. Najina naloga je dosegla svoj namen, če bo v prihodnje več časa namenjeno ravno seznanjanju vseh akterjev s specifikami teh otrok, aktivnemu vključevanju teh učencev v vse dejavnosti šole in več pozornosti pri oblikovanju pozitivne klime, ki bo učencem s SAM omogočala razvoj njihovih potencialov in dejansko sprejetost v njihovi sredini.

Pomembno je poznati vrste in značilnosti otrok z motnjami avtističnega spektra, zakonsko podlago za njihovo vključitev v večinsko osnovno šolo, možne prilagoditve pri pouku in ostalih dejavnostih v okviru šole, predvsem pa je pomembno te otroke sprejeti takšne, kot so, saj nas z njihovo drugačnostjo bogatijo in skupaj z nami tvorijo celoviti družbo.

7 LITERATURA

Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo, Ljubljana 2003.

Tony Attwood, Aspergerjev sindrom, priročnik za starše in strokovne delavce, Megaton, d. o. o Ljubljana 2007.

Francine Brower, 100 ideas for supporting pupils on the autistic spectrum, Continuum, 10. 3. 2007.

Paul Dickinson in Lis Hannah, Lahko se obrne na bolje ..., kako se spopadamo z vedenjskimi težavami pri majhnih otrocih z avtizmom, Maribor, Center Društvo za avtizem, 2008.

Lis Hannah, Učenje mlajših otrok z motnjami avtističnega spektra, priročnik za starše in strokovnjake v rednih šolah in vrtcih, Center za avtizem, 2009.

Branka D. Jurišič, Učenje otrok s spektroatvistično motnjo za čim bolj samostojno življenje in delo.

Štefan Krapše (uredil), Otroci s posebnimi potrebami, Educa, Nova Gorica 2004.

Dr. Ivona Milakšič, Aspergerjev sindrom ali visokofunkcionalni avtizem, Center društvo za avtizem, 2006.

Mihaela Slemnik, Avtizem, http://www.ringaraja.net/vtizem_1184.html, (3. 11. 2009)

Smernice za celostno obravnavo oseb s spektroatvističnimi motnjami, pripravila delovna skupina pri ministrstvu za zdravje, ministrstvo za zdravje, 2009.

Darja Bric, Likovna vzgoja, Likovna ustvarjalnost in avtizem, november/december 2009.

<http://www.comenius-gnosi.org> (28. 2. 2010).

Prilogi:

**ANKETNI VPRAŠALNIK O POZNAVANJU IN ZAZNAVANJU
UČENCEV Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA (1. in 2. del)**

**KOPIJA PLAKATA, KI PRIKAZUJE TIPIČNE VEDENJSKE
LASTNOSTI OTROK Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA**

ANKETNI VPRAŠALNIK O POZNAVANJU IN ZAZNAVANJU UČENCEV Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA (1. del)

Pozdravljen/a!

Anketni vprašalnik sva z namenom izdelave raziskovalne naloge z naslovom *Učenci z motnjami avtističnega spektra na naši šoli* pripravili Nika in Sara, učenki 9. razreda II. OŠ Celje. Anketa je anonimna. Odgovore ustrezno obkroži in/ali pisno dopolni. Ponekod je možnih več odgovorov!

Razred: _____

1. Ali veš, kaj pomeni beseda *avtizem*?

NE

DA; napiši konkretnije, kaj: _____

2. Kje si slišal za ta pojem?

a) doma

b) v šoli

c) v filmih (npr.: Rain Man)

c) poznam osebo s to motnjo

č) drugo: _____

3. Ali poznaš lastnosti, ki so značilne za avtizem (možnih je več odgovorov)?

a) Osamljenost,

b) govorne motnje,

c) pomanjkanje motivacije, da ustrežejo drugim,

d) pretirana občutljivost na dražljaje,

e) težave z razvijanjem neodvisnosti,

f) visoko inteligentne družine,

g) brez težav učenje stvari na pamet, a brez razumevanja.

4. Iskreno odgovori, ali si kdaj razmišljal/a o različnostih ljudi in o vzrokih za to?

NE

DA; napiši ob kakšni priložnosti, si prišel do kakšnega zaključka?

Za drugi del ankete predhodno v približno 5 minutah pregledajte priložen plakat, ki prikazuje značilne vedenjske lastnosti oseb z avtizmom.

MOTNJE AVTISTIČNEGA SPEKTRA - značilne vedenjske lastnosti

AUTISTIC SPECTRUM DISORDER - basic behavioural characteristics

Difficulty in mixing with other children
Težave pri druženju z ostalimi otroki

Inappropriate laughing or giggling
Neprimerno smejanje ali hihitanje

Little or no eye contact
Malo ali nič očesnega stika

Apparent insensitivity to pain
Očitna neobčutljivost na bolečino

Prefers to be alone; aloof manner
Raje je sam; odsotno vedenje

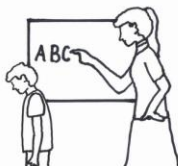
Spins objects
Vrti predmete

Inappropriate attachment to objects
Nenavadna navezanost na določene predmete

Noticeable physical overactivity
Or extreme underactivity
Opazna fizična hiperaktivnost ali neaktivnost

Unresponsive to normal teaching methods
Neodzivanje na običajne učne metode

Insistence on sameness;
resists changes in routine
Vztrajanje pri enoličnosti oziroma enakosti;
odklanjanje sprememb pri rutini

No real fear of dangers
Brez pravega strahu pred nevarnostjo

Sustained odd play
Nagnjenost k nenavadnemu -
drugemu načinu igranja

Repeating words or phrases
in place of normal language
Ponavljanje besed ali izrazov
med običajnim govorom

May not want cuddling or act cuddly
Nimajo želje po dotikih nežnosti; je ravnodušen

Not responsive to verbal cues; acts as deaf
Neodzivnost na ključne besede; deluje gluho

Tantrums displays extreme distress for no
apparent reason
Izražanje izrednega nemira brez pravega razloga

Difficulty in expressing needs;
uses gestures or pointing instead of words
Težave pri izražanju potreb; raba potez
ali gibov oziroma kazanje namesto besed

Uneven gross/ fine motor skills (may
not want to kick ball but stack blocks)
Neenakomerna uporaba fine in velike motorike

Izvedba tega projekta je financirana s strani Evropske komisije.
The project is financed by The European Commission.

**ANKETNI VPRAŠALNIK O POZNAVANJU IN ZAZNAVANJU
UČENCEV Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA (2. del)**

1. Ali prepoznavate učence s podobnimi značilnostmi na šoli?

DA

NE

2. Katero od predstavljenih lastnosti vedenja največkrat opazite? Prepiši to lastnost s plakata.

3. Če bi vedel, da imaš sošolca z avtizmom, kako bi reagiral (možnih je več odgovorov)?

a) Sprejel bi ga

b) Izogibal bi se ga

c) Prilagodil bi se njegovim potrebam

d) Učitelja bi zaprosil, da nam pove več o avtizmu.

e) Drugo: _____

4. Ali mislite, da učitelji prepoznajajo učence s podobnimi značilnostmi na šoli?

DA

NE

5. Kako se učitelji vedejo do teh učencev?

a) Obravnavajo jih kot vse ostale (jih ne prepoznajo).

b) Podcenjujejo jih.

c) Snov jim večkrat ali na drugačen način razložijo.

6. Ali meniš, da so ti učenci primerni za osnovne šole brez programa za prilagoditve?

a) Da

b) Ne

c) Ne vem